

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури

СКУЛЬПТУРА

Методичні вказівки та завдання
до виконання практичних завдань
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
спеціальності 022 «Дизайн»

Київ 2023

УДК 730
С46

Укладач А.П. Полубок, канд. техн. наук, доцент

Рецензент Ю.В. Третяк, д-р архіт., професор

Відповідальний за випуск Ю.В. Третяк, д-р архіт., професор

*Затверджено на засіданні кафедри дизайну, протокол № 5 від
18 січня 2023 року.*

В авторській редакції.

С46   **Скульптура:** методичні вказівки до виконання практичних завдань / уклад.: А.П. Полубок. – Київ: КНУБА, 2023. – 20 с.

Містять зміст, порядок оформлення і вказівки до виконання практичних занять з навчальної дисципліни «Скульптура».

Призначено для студентів архітектурного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр спеціальності 022 «Дизайн».

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
1. Вид мистецтва скульптури.....	5
2. Практичні завдання.....	6
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	19

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета курсу «Скульптура» полягає у навчанні та підготовці студентів спеціальності «Дизайн» до самостійної діяльності, творчої роботи у галузі скульптури різних видів і її застосування в інтер'єрі та зовнішньому просторі, з урахуванням декоративних і функціональних можливостей скульптури, у тому числі і як елементів обладнання інтер'єру та предметно-просторового середовища загалом. Виробити у студентів навички моделювання обладнання інтер'єру на основі скульптурної пластики, враховуючи єдиний принцип формоутворення. Основними завданнями, що мають бути вирішені в процесі викладання дисципліни «Скульптура», також являється оволодіння теоретичними та практичними навичками, які реалізуються в кілька етапів:

1. Цілісне і глибоке знання про скульптуру (основні види) та її роль у предметно-просторовому середовищі.

2. Вміння формувати у предметно-просторовому середовищі єдність ідейно-художнього задуму, дотримання принципів єдиного формоутворення, відповідності та узгодженості із предметно-просторовим середовищем.

3. Оволодіння практичними прийомами, методами і засобами зображення форми з натури в об'ємі.

4. Задум, розробка та створення скульптурних композицій у вигляді творчих робіт (моделей, макетів з різних матеріалів).

5. Оформлення, схематизація та стилізація скульптурних композицій для застосування в інтер'єрі та зовнішньому середовищі, з урахуванням їх декоративних та функціональних можливостей у тому числі і як елементів обладнання.

1. ВИД МИСТЕЦТВА СКУЛЬПТУРИ

Образотворче мистецтво сприяє формуванню у людей художньо-естетичних якостей, почуття прекрасного і гармонії навколишнього предметно-просторового середовища. Кожне із мистецтв, які об'єднуються у створенні предметно-просторового середовища, безпосередньо беруть участь у вирішенні об'ємно-просторових образних завдань [5]. Одна із головних ролей у вирішенні саме цих завдань належить скульптурі.

Скульптура як вид мистецтва ще з давніх часів історично виникла і розвинулась в особливий вид естетичної діяльності людини. Образне відображення дійсності відбувається в скульптурі через об'єм та форму. Саме слово «скульптура» походить від латинського «skulpere» і означає вирізати або вирізьблювати [3; 4].

Відображення дійсності в узагальнених пластичних образах і об'ємних формах відбувається за допомогою обробки традиційних скульптурних матеріалів – камінь, дерево, метал, гіпс, бетон та сучасних – синтетичні смоли, різноманітні пластмаси. Вибір матеріалу для скульптури залежить від самої композиції, від теми, образу, масштабу, від пластичності задуманої форми та від умов середовища, де проектується твір. Саме вдалий вибір матеріалу для скульптурного зображення здатний підкреслити та повніше розкрити задуману тему скульптурної композиції. Наприклад, із каменю доречніше зобразити цільний та «важкий» об'єм шляхом вирізьблення, тому що камінь, враховуючи специфічну техніку обробки, любить цілісні об'єми та компактні форми без дрібних ажурних деталей. Тоді як бронза у свою чергу навпаки – дає можливість відобразити більш ажурні деталі композиції, а пластичністю своєї форми передати динаміку та «легкість об'єму» [1; 3].

Саме такий вид мистецтва як скульптура не останню роль відіграє у перетворенні навколишнього простору, доповнюючи, підкреслюючи, розкриваючи його образ та займає важливе місце в предметно-просторовому середовищі. Через конкретні пластичні образи та особливу, притаманну тільки їй, мову об'єму та пластики скульптура спілкується з глядачем, надихаючи його на прекрасне та створює особливий настрій для життєдіяльності [4].

Вивчення скульптури на спеціальності «Дизайн» має стати початком формування у майбутніх дизайнерів гармонійного сприйняття пропорцій, краси форми, пластичності об'єму, розуміння формотворчих принципів

і грамотне моделювання на цій основі предметів інтер'єру, обладнання, правильного відношення до предмету як проектувальників інтер'єру, обладнання та предметно-просторового середовища в цілому. Закладання початкових знань в академічній скульптурі та скульптурній композиції дає розвиток і сприяє подальшій гармонійній освіті студентів в області архітектури, дизайну та образотворчого мистецтва. Набуття досвіду і знань з предмету «Скульптура» стане початком розуміння формотворчих принципів та процесів в окремих скульптурних композиціях (фігуративних і абстрактних), архітектурно-скульптурних комплексах, об'єктах дизайну та загалом у предметно-просторовому середовищі [1; 2].

Викладені навчальні завдання у методичних вказівках ознайомлять студентів із основами академічної скульптури, процесом моделювання скульптурної форми та послідовністю у роботі. Засвоєння цих навчальних завдань та вправ дає можливість перейти до більш складних завдань у наступних курсах вивчення предмету «Скульптура».

2. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання на тему «Копія гіпсової розетки»

Перше завдання

Для виконання завдання потрібна дошка, скульптурний (монохромний) пластилін та скульптурні інструменти (див. рис. 1) – дерев'яні або металеві стеки, різноманітні по формі та розмірам [3]. Стеки застосовуються головним чином на кінцевій стадії роботи для більш детальної проробки форми, поверхні зовнішнього шару та у випадках коли неможливо моделювати форму та деталі руками.

Завдання на тему «Копія гіпсової розетки» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I. Етап. На площині дошки виконується побудова контуру – рисунок гіпсової розетки (у зменшеному розмірі, із стороною основи 20-25 см). Передаються основні пропорції та пропорційні відносини між деталями моделі, враховується композиційний (симетрія/асиметрія) та конструктивний характер конкретної моделі, що зображується, наноситься рисунок контуру майбутнього об'ємного зображення (рис. 2).

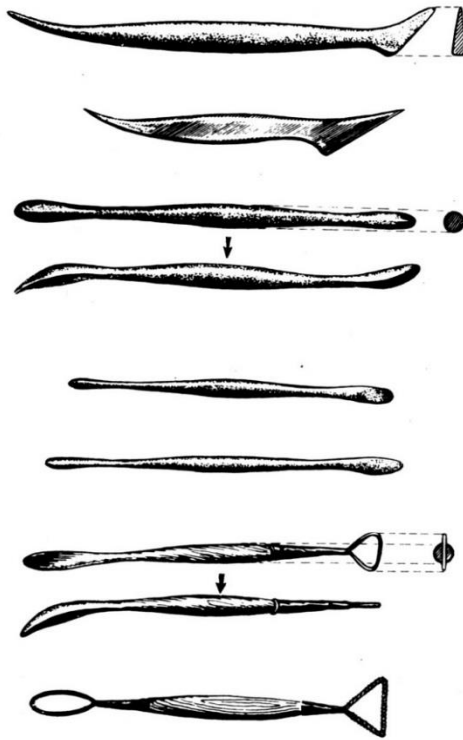

Рис. 1. Скульптурні інструменти. Стеки і петлі

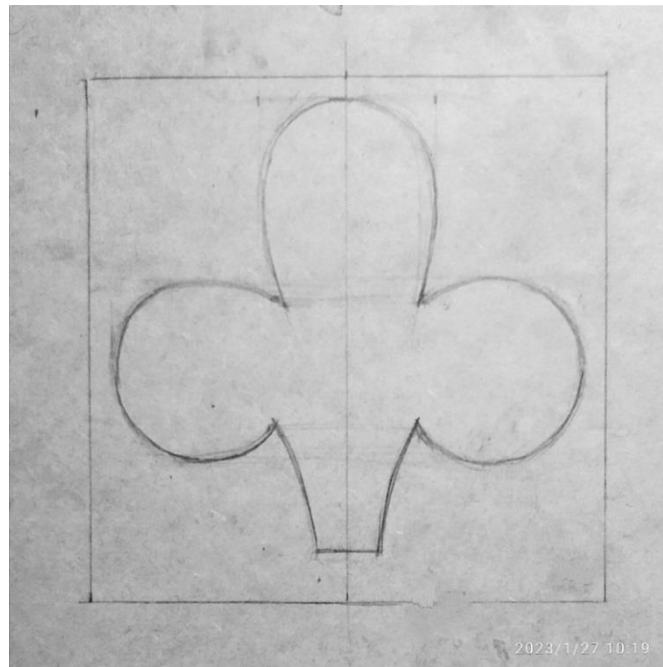
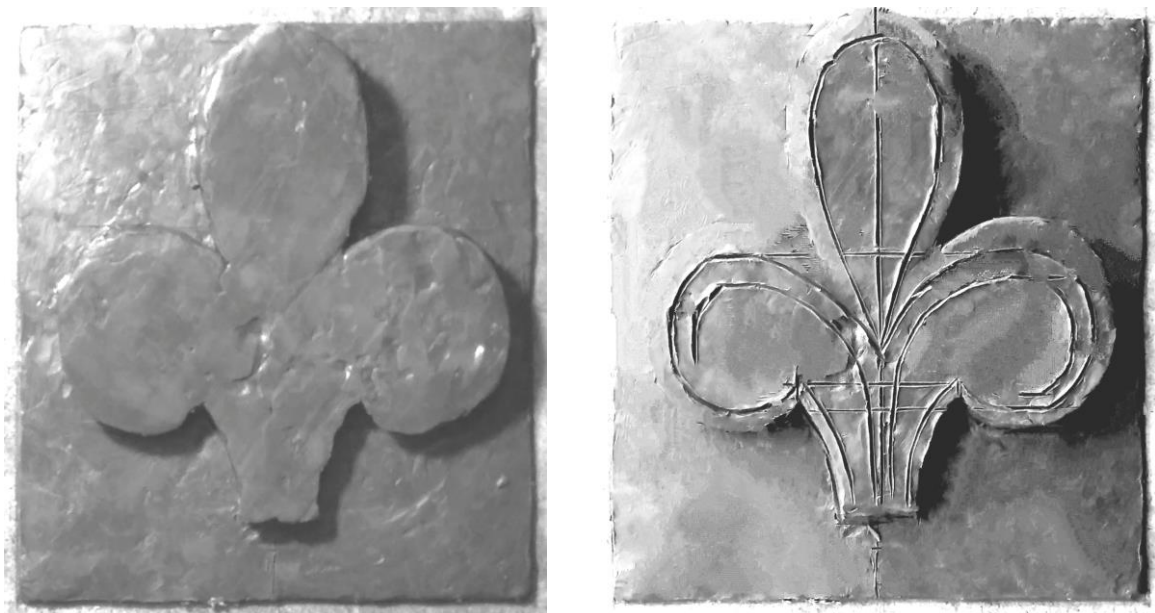

Рис. 2. Перший етап

II етап. Після побудови та перевірки контуру розетки на площині, у межах та всередині цього контуру накладається тонкий шар пластиліну, який поступово нарощується. Наступним нашаруванням пластиліну поступово нарощується загальний об'єм (маса) та деталі розетки, враховуючи висоту (товщину) усіх деталей моделі, уточнюються пропорції, характер форми і силует гіпсової розетки. Таким чином, контурний рисунок поступово переходить до утворення об'єму на площині дошки безпосередньо засобами скульптурного зображення (рис. 3 а). На фронтальній площині пластилінової моделі наноситься розмітка внутрішніх середніх та дрібних деталей (рис. 3 б).

III етап. Після отримання потрібного об'єму (маси), перевіряється співвідношення товщини усіх деталей по висотам, враховуючи конструктивний характер конкретної моделі. На даному етапі відбувається перехід до більш детальної проробки пластилінової моделі. Детальна проробка – це більш досконале моделювання об'єму головних, середніх і дрібних деталей, враховуючи усі особливості та характер пластичності їх форми, після чого робота над копією гіпсової розетки завершується (рис. 4).

а

б

Рис. 3. Другий етап

Рис. 4. Третій етап

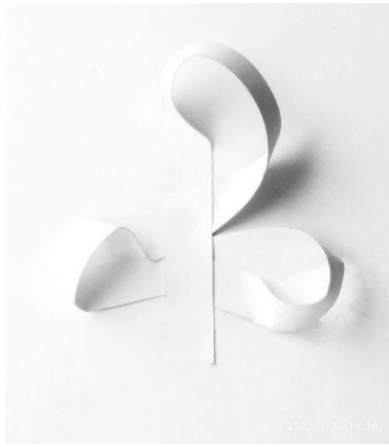
Практичне завдання на тему «Стилізована композиція на основі розетки»

Робота з композиції виявляє творчі здібності студентів і розвиває образне мислення та гармонійне сприйняття пластичної форми. Особливість цього завдання полягає в тому, що з самого початку композиція має створюватися як власний, задуманий особисто автором художній твір. Суть завдання з композиції: на основі або за мотивами попереднього аудиторного завдання «Копія гіпсової розетки» розробляється творча ідея – стилізована композиція та виконується у матеріалі, який найбільше відповідає ідеї, характеру форми та конструкції самої композиції.

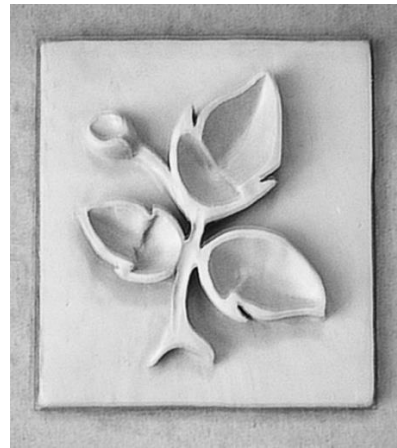
Завдання на тему «Стилізована композиція на основі розетки» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I етап – розробка оригінальної ідеї та перші ескізи (нариси, пошукові малюнки композиції);

II етап – виконання об'ємного зображення композиції (у певному матеріалі, рис. 5).

a

б

с

Рис. 5. Приклади композицій до першого завдання

**Практичне завдання на тему
«Рельєф натюрморту з побутових предметів»**

Друге завдання

Виконання цього завдання починається з:

а) підбору предметів для натюрморту, які встановлюються на горизонтальну дошку із закріпленою на неї вертикальною дошкою, яка являється задньою стінкою, фоном для предметів натюрморту;

б) встановлення приготовленої дошки для ліплення рельєфу.

Цю дошку треба встановити так, щоб її площина була перпендикулярна до кута зору. Також треба вибрати місце, з якого ви

будете дивитися на натюрморт, бо в рельєфі усі предмети зображуються з однієї сторони. Напрямок зору того, хто працює має бути перпендикулярним до площини фону як в натюрморті, так і в рельєфі.

Головний принцип у рельєфі – умовне скорочення простору та об'єму. Саме у цьому завданні об'ємні предмети, які розміщені в реальному просторі, треба буде зобразити в умовно взятому скороченому просторі, обмеженому заданою висотою рельєфу. Виконується це завдання у розмірі менше натури. На предметній площині натюрморту розташовуються предмети таким чином, щоб вони не загороджували один одного, оскільки характер постановки предметів має допомогти зв'язати їх із площиною фону у рельєфі. Фон потрібен для того, щоб по відношенню до нього визначити розташування предметів у просторі, а потім залежно від визначеної висоти рельєфу перенести ці відношення в його заданому просторі. Висотою рельєфу слід вважати відстань від найближчої точки (передня кромка або грань предметної площини) до фону (рис. 6) [6].

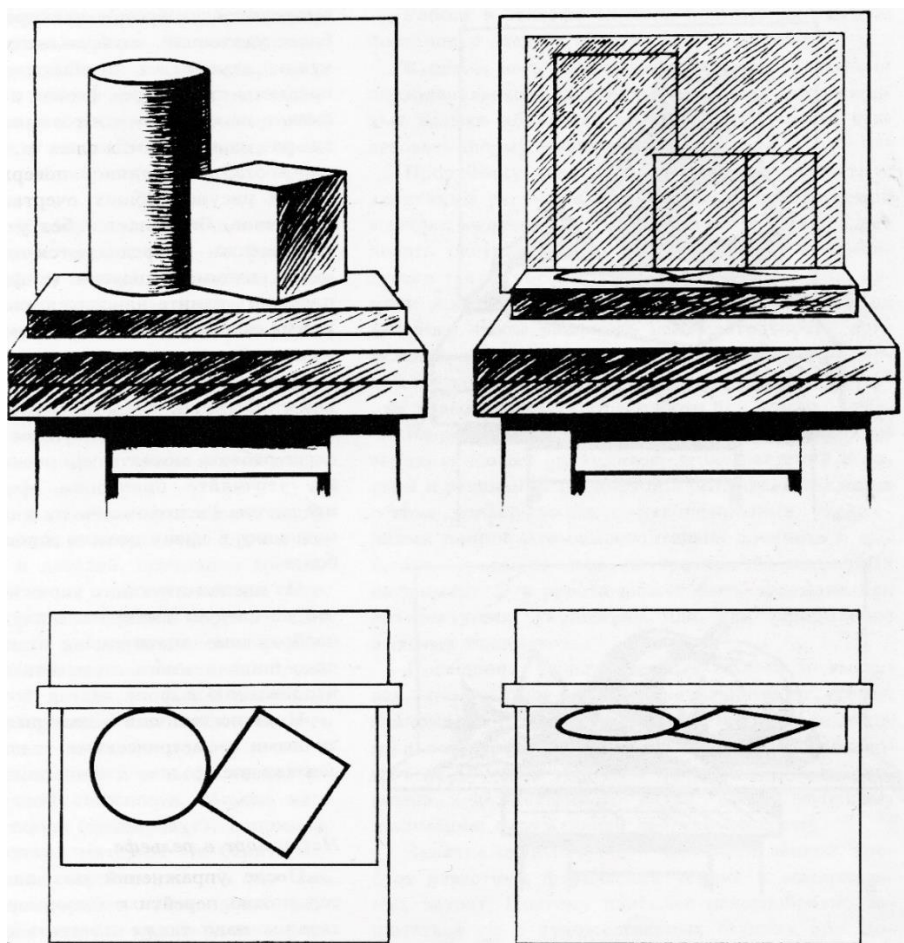

Рис. 6. Схематичні зображення проєкцій натюрморту з геометричних предметів і рельєфу [3]

Завдання на тему «Рельєф натюрморту з побутових предметів» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I етап. На площині дошки виконується побудова натюрморту (рисунок олівцем). Тут одразу передаються пропорції і взаємне розташування предметів на площині, наноситься рисунок контуру майбутнього рельєфного зображення. На горизонтальній площині дошки наноситься проекція предметів зверху, вже у скороченому об'ємі та просторі. Таким чином ми одержали зображення на вертикальній і горизонтальній предметній площині, яке задає своїми проекціями параметри об'єму рельєфу на площині (рис. 7).

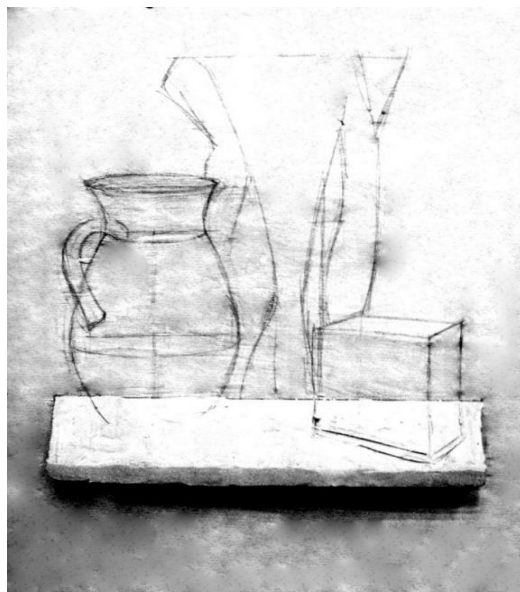
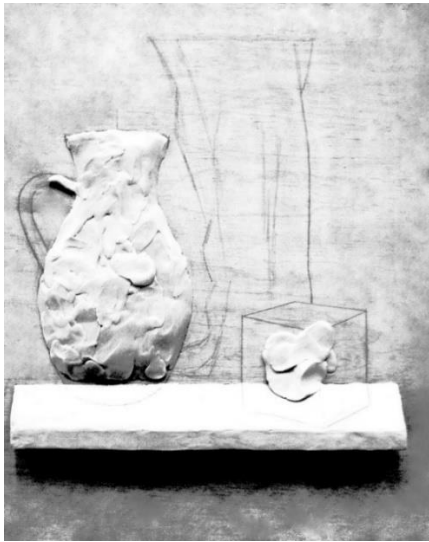

Рис. 7. Перший етап

II етап. Після побудови зображення у межах контуру рисунку на фоні накладається тонкий шар пластиліну, який поступово нарощується до співвідношення із рисунком на горизонтальній площині. Таким чином, із стадії малюнка на дошці переходимо до утворення рельєфного об'єму на вертикальній площині дошки засобами скульптурного зображення предметів (рис. 8, а). Накладаючи пластилін, ми поступово нарощуємо й ущільнюємо об'єм предметів. Паралельно з цим, вивчаючи структуру об'єму та досліджуючи конструкцію предметів, зображення форми переноситься на рельєф, враховуючи всі скорочення об'ємів. У процесі роботи, уважно дивлячись на натюрморт, весь час уточнюються пропорції, характер форми і силует предметів.

Розміщення їх у просторі по відношенню до фону можна перевірити з боку і зверху. Слід зауважити, що відстані між предметами та деталями натюрморту також скорчуються пропорційно до натуральних розмірів. Так, наприклад, якщо у натюрморті від предмета до фону є відстань, то у рельєфному зображенні ця відстань також має бути, але у скороченні по відношенню до об'єму самих предметів (рис. 8, б).

а

б

Рис. 8. Другий етап

III етап. Після отримання потрібного об'єму (маси), враховуючи співвідношення висот предметів на рельєфі, розподіляються плани згідно з розташуванням предметів відносно студента. Наприклад, якщо куб у натюрморті стоїть ближче, а кувшин далі, тоді у рельєфі куб має вищий об'єм і розташовується у передньому плані, а кувшин має порівняно із кубом нижчий об'єм – розташовується у другому плані на рельєфі. Третім планом є фон. Перевіряється розподіл планів на рельєфі збоку і зверху.

Після перевірки усіх предметів по планам виконується детальна проробка їх форми на рельєфі. Враховуючи характер пропорцій конструкції предметів, проліплюються основні об'єми та деталі у рельєфі. Перед тим, як передати форми предметів у всіх складних співвідношеннях, слід спочатку змодельовати основні об'єми та деталі площинами, постійно вивчаючи їх напрямки у заданому просторі рельєфу. Розкладаючи форму

навіть круглих предметів на умовні площини та грані, характер об'ємів передається більш конструктивно.

На цьому етапі роботи також починається моделювання у рельєфі лінії підрізу. Це умовна грань, яка проходить по контуру усіх предметів (у кубі лінія підрізу співпадає з його власними гранями). Вона також визначає середину предмету (наприклад кувшину) по глибині. Скорочення об'єму кувшина у рельєфі перетворює його круглу форму у перетині на еліпс. Таким чином його власна вісь співпадає з лінією підрізу. Ця лінія і створює ілюзію повного об'єму у заданому скороченому просторі рельєфу. Контур предметів, який був на вертикальній площині дошки, перемістився у іншу площину, на висоту лінії підрізу. Щоб зробити таку лінію практично, треба підрізати по контурам предметів під певним кутом у напрямку до фону. Виконувати роботу треба у чіткій послідовності, по етапам, щоб зрозуміти та засвоїти загальні принципи та правила рельєфного зображення.

Після детальної проробки усіх предметів і дрібних деталей, робота над рельєфним зображенням натюрморту завершується (рис. 9).

Рис. 9. Третій етап

Практичне завдання на тему «Стилізована композиція на основі рельєфу»

Суть цього завдання полягає у тому, що з самого початку композиція має створюватися як власний, задуманий особисто автором художній твір.

Завдання з композиції виконується на основі або за мотивами попереднього завдання «Рельєф натюрморту з побутових предметів» розробляється творча ідея – стилізована композиція та виконується у матеріалі, який найбільше відповідає ідеї, характеру форми та конструкції самої композиції.

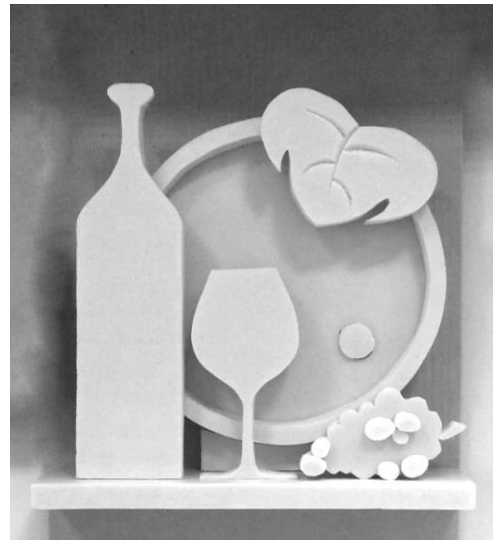
Завдання на тему «Стилізована композиція на основі рельєфу» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I етап – розробка оригінальної ідеї та перші ескізи (нариси, пошукові малюнки композиції);

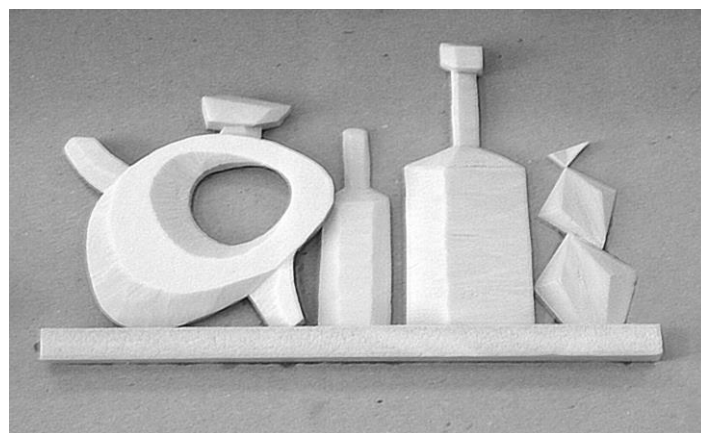
II етап – виконання об'ємного зображення композиції (у певному матеріалі) (див. рис. 10, *a-c*).

a

б

c

Практичне завдання на тему «Копія архітектурної деталі»

Третє завдання

Завдання на тему «Копія архітектурної деталі» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I етап. На площині дошки виконується побудова контуру – рисунок архітектурної деталі (у зменшеному розмірі, зі стороною основи 20-25 см.). Передаються основні пропорції та пропорційні відносини між деталями моделі, враховується композиційний (симетрія/асиметрія) та конструктивний характер конкретної моделі, що зображується, наноситься рисунок контуру майбутнього об'ємного зображення (рис. 11).

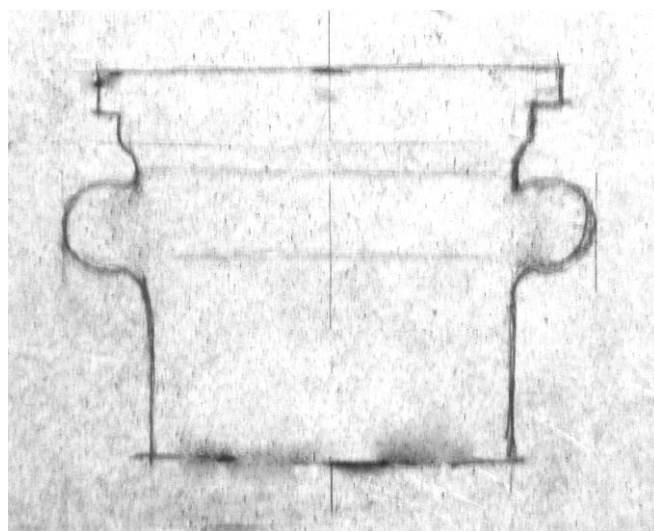

Рис. 11. Перший етап

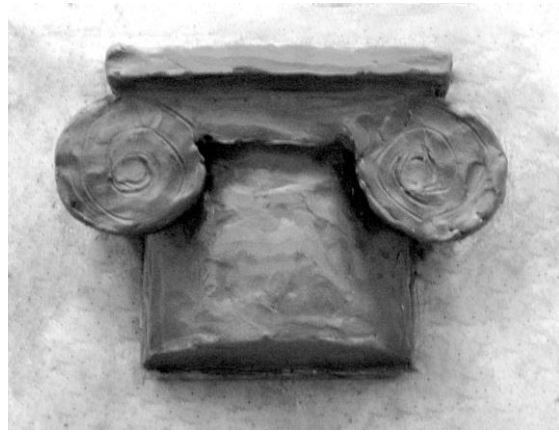
II етап. Після побудови та перевірки контуру деталі на площині, у межах і всередині цього контуру накладається тонкий шар пластиліну, який поступово нарощується. Наступним нашаруванням пластиліну поступово нарощується загальний об'єм (маса) моделі (архітектурної деталі), враховуючи висоту (товщину) та ширину усіх деталей моделі, уточнюються пропорції та характер форми архітектурної деталі. Таким чином, контурний рисунок поступово переходить до утворення об'єму на площині дошки безпосередньо засобами скульптурного зображення

(рис. 12, *a*). На фронтальній площині пластилінової моделі наноситься розмітка середніх і дрібних деталей (рис. 12, *б*).

a

b

Рис. 12. Другий етап

III. етап. Після отримання потрібного об'єму (маси), перевіряється співвідношення товщини та ширини усіх деталей, враховуючи конструктивний характер конкретної моделі. На даному етапі відбувається більш досконале моделювання об'єму головних, середніх і дрібних деталей моделі, враховуючи усі особливості та характер пластичності їх форми, після чого робота над копією архітектурної деталі завершується (рис. 13).

Рис. 13. Третій етап

**Практичне завдання на тему
«Стилізована композиція на основі архітектурних деталей»**

Завдання з композиції виконується на основі та за мотивами попереднього завдання «Копія архітектурної деталі» розробляється творча ідея – стилізована композиція (гротеск) і виконується у матеріалі, який найбільше відповідає ідеї, характеру форми та конструкції самої композиції. Ця композиція розробляється з урахуванням *декоративних* і *функціональних* можливостей скульптури, у тому числі і як елементів обладнання інтер'єру та зовнішнього середовища.

Завдання на тему «Стилізована композиція на основі архітектурних деталей» складається з таких послідовно-логічних етапів:

I етап – розробка оригінальної ідеї та перші ескізи (нариси, пошукові малюнки композиції);

II етап – виконання об'ємного зображення композиції (у певному матеріалі) (рис. 14).

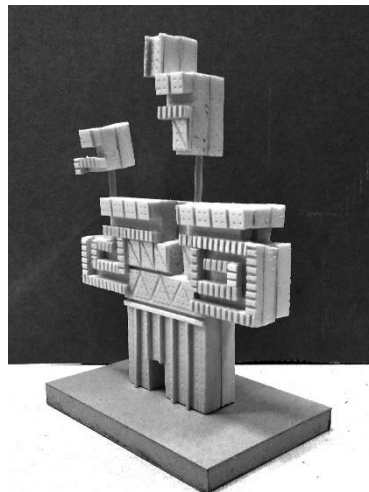
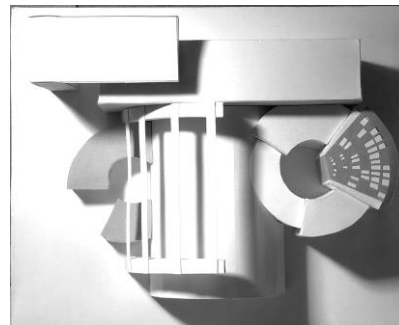
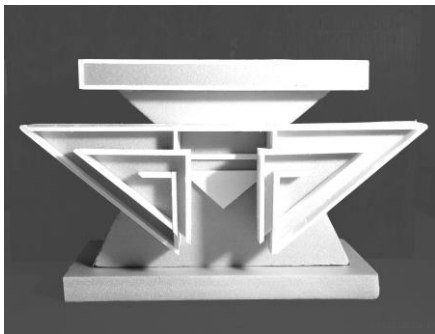

Рис. 14. Приклади композицій до третього завдання

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Лантери Э. Лепка: учебное пособие. – М.: Академия худ. СССР, 1963. – 336 с.
2. Сенаторов Н.Я. Лепные работы: учебник. – М.: Высшая школа, 1987. – 239 с.
3. Буйнов А.Н. Школа изобразительного искусства. – М.: Академия художеств, 1986. – 168 с.
4. Ривкин Б.И. Малая история искусств. – М.: Искусство, 1972. – 355 с.
5. Кириллова Л.И. Композиция в современной архитектуре. – М.: Стройиздат, 1973. – 188 с.
6. Скульптура: методичні вказівки до виконання практичних робіт / уклад.: А.П. Полубок. – Київ: КНУБА, 2008. – 28 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.knuba.edu.ua/>.

Навчально-методичне видання

СКУЛЬПТУРА

Методичні вказівки та завдання
до виконання практичних завдань
для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
спеціальності 022 «Дизайн»

Укладач **ПОЛУБОК** Андрій Павлович

Випусковий редактор *В.С. Сасько*
Комп'ютерне верстання *Д.М. Ніколаєвич*

Підписано до друку 07.09. 2023. Формат 60x84_{1/16}
Ум. друк. арк. 1,16. Обл.-вид. арк. 1,25.
Електронний документ. Вид. № 64/III-23

Видавець і виготовлювач:
Київський національний університет будівництва і архітектури
Повітрофлотський проспект, 31, Київ, Україна, 03037

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002 р.